

**You have downloaded a document from
RE-BUS
repository of the University of Silesia in Katowice**

Title: Odstępstwa od normy językowej u uczniów w zintegrowanym kształceniu wczesnoszkolnym

Author: Edward Polański, Olga Przybyła

Citation style: Polański Edward, Przybyła Olga. (2002). Odstępstwa od normy językowej u uczniów w zintegrowanym kształceniu wczesnoszkolnym. "Nauczyciel i Szkoła" (2002, nr 3/4, s. 185-194).

Uznanie autorstwa - Bez utworów zależnych Polska - Ta licencja zezwala na rozpowszechnianie, przedstawianie i wykonywanie utworu zarówno w celach komercyjnych i niekomercyjnych, pod warunkiem zachowania go w oryginalnej postaci (nie tworzenia utworów zależnych).

UNIwersYTET ŚLĄSKI
W KATOWICACH

Biblioteka
Uniwersytetu Śląskiego

Ministerstwo Nauki
i Szkolnictwa Wyższego

Odstępstwa od normy językowej u uczniów w zintegrowanym kształceniu wczesnoszkolnym

W badaniach nad językiem uczniów wiele uwagi poświęca się zarówno zagadnieniom poprawności językowej i kulturze języka, jak i sprawności komunikacyjnej uczniów. Rozwijanie świadomości językowej osiąga się między innymi poprzez analizę błędów językowych - nieświadomych odstępstw od normy językowej obowiązującej w danym momencie¹.

Istnieje wiele klasyfikacji błędów językowych². Dla potrzeb analizy przyjmujemy szkolny podział błędów językowych autorstwa Andrzeja Markowskiego.

Schemat

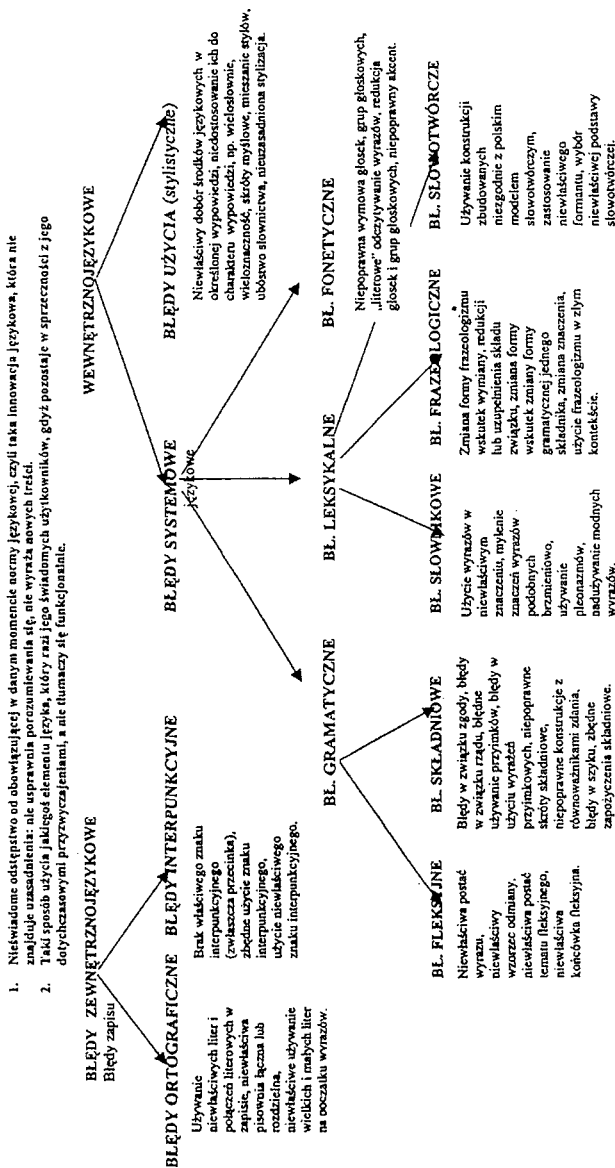
Rozważania nasze zawężymy do analizy błędów wewnątrzjęzykowych systemowych w wypowiedziach ustnych i pisemnych uczniów na etapie zintegrowanego kształcenia wczesnoszkolnego. Wskażemy źródła i przyczyny ich występowania. Poznanie trudności uczniów w dziedzinie poprawności językowej i dokładna ich obserwacja określi sposoby rozwijania i doskonalenia sprawności językowej uczniów. Analizę błędów przedstawiamy na podstawie zebranego przez nas materiału pochodzącego od uczniów szkół bytomskich oraz opierając się na książce pierwszego współautora³.

¹ A. Markowski [red.], Nowy słownik poprawnej polszczyzny PWN, Warszawa 2000, s. 1621.

² Por. Z. Saloni, Błędy językowe w pracach pisemnych uczniów liceum ogólnokształcącego, Warszawa 1971 oraz E. Polański, Słownictwo uczniów. Problemy, badania, wnioski, Warszawa 1982.

³ E. Polański, Słownictwo uczniów. Problemy, badania, wnioski, Warszawa 1982, s. 35-78.

BŁĘDY JĘZYKOWE

Na podstawie: Nowego słownika poprawnej polszczyzny PWN, pod red. Andrzeja Markowskiego, Warszawa 1999, opracowała Iwona Wysocka - Puch, OKE Poznań

Błędy gramatyczne

1. BŁĘDY FLEKSYJNE

a) niepoprawny dobór końcówek fleksyjnych:

- dopełniacz liczby pojedynczej rzeczowników rodzaju męskiego, w którym prze-
waża końcówka *-a* nad końcówką *-u*, np.:

Nie wolno używać długopisa (zamiast: długopisu) na polskim (II klasa).

Basia wysiadła z samochodu (zamiast: samochodu) i przywitała się z babcią (I klasa).

- celownik liczby pojedynczej rzeczowników rodzaju męskiego z końcówką *-owi* zamiast *-u*:

Co robisz temu kotowi (zamiast: kotu) (I klasa)?

Wczoraj księdzu (zamiast: księdzu) zepsuł się komputer i był zły na religii (III klasa).

- dopełniacz liczby mnogiej rzeczowników niemęskoosobowych z końcówką *-ów*:
Mamy przynieść dużo włóczków (zamiast: włóczek), bo będzie konkurs (I klasa).

A ja zapomniałem kredków (zamiast: kredek) (I klasa).

We wszystkich formach fleksyjnych wystąpiły końcówki dominujące w odmianie gwarowej.

- niewłaściwa końcówka fleksyjna w odmianie wyrazów, którą uczniowie tworzą na zasadzie analogii:

Załóż ten sweter (zamiast: sweter) (III klasa).

Ja im opowiadam wszystko, co było w szkole, bo oni dużo rozumią (zamiast: rozumieją) (II klasa).

On lubiał (zamiast: lubił) przychodzić do mnie (II klasa).

b) niewłaściwa postać tematu fleksyjnego rzeczowników:

Marek i Tomek są teraz przyjaciółmi (zamiast: przyjaciółmi) Bartka, a ja już nie jestem (I klasa).

Jak widać uczniowie popełniają błędy, gdyż nie opanowali prawidłowych form rzeczowników o osobliwej odmianie.

c) stosowanie niewłaściwych postaci wyrazów:

Załóż podkoszulka (zamiast: podkoszulek), bo potem będziesz chory (III klasa).

U nas jest łabądz (zamiast: łabędź) oswojony, my go karmimy (II klasa).

Uczniowie stosują formy nieprawidłowe, znane im z odmiany potocznej języka.

2. BŁĘDY SKŁADNIOWIE

W ostatnich latach znacząco obniżył się poziom umiejętności uczniów w zakre-

się składni⁴. W analizowanych wypowiedziach uczniów wyraźnie dostrzegamy cechy typowe dla składni polszczyzny mówionej, np.:

a) niewłaściwe użycie spójników i zaimków, np.:

Najpierw Jerzyk chciał powiedzieć koledze, gdzie jest ta poczta. Ale on nie chciał go wysłuchać i Jerzyk zmienił plan (III klasa).

Samochód zatrzymał się u takiego pana na podwórku. Kierowca nosił temu panu takie duże paczki. Chłopcy to widzieli (II klasa).

Nie zwiedzaliśmy muzeum, gdyż ponieważ było zamknięte (III klasa).

Uczyła się w następujący sposób, gdyż przychodziła ze szkoły, to odrabiała zadanie (III klasa).

Powyższe przykłady zaliczają się do typowych błędów w dziedzinie składni uczniów klas młodszych. Błędem jest kontaminowanie wypowiedzi w mowie zależnej i w mowie niezależnej, które często występuje w mówionej odmianie języka⁵.

Chłopiec, co go wczoraj widziałem (I klasa).

Charakterystyczne używanie przez uczniów zaimka *co* w zdaniach względnych. Błąd ten występuje często w wypowiedziach dzieci w badanym materiale i ma podłoże gwarowe.

b) zdania eliptyczne⁶, np.:

Przyniosłem do domu chorego ptaszka. Karmiłem go, leczyłem go, a kiedy go wyleczyłem, wypuściłem go na wolność (III klasa).

Gdy szedł drogą, napotkał mrówki, a potem napotkał jeszcze inne pożyteczne zwierzęta (II klasa).

W drugim zdaniu uczeń nie zastosował elizji (opuszczenia wyrazu), powtarzając zaimek *go* cztery razy. Zdanie poprawne mogłoby brzmieć następująco:

Karmiłem go, leczyłem, a kiedy wyleczyłem, wypuściłem na wolność.

W trzecim zdaniu uczeń niepotrzebnie powtarzał dwa razy wyraz *napotkał*. Poprawniej zdanie brzmiałoby:

Gdy szedł drogą, napotkał mrówki, a potem jeszcze inne pożyteczne zwierzęta.

W wypowiedziach uczniów wystąpił także przykład wprowadzenia przy orzeczeniu wyrażonym czasownikiem w pierwszej osobie liczby mnogiej dodatkowo

⁴ Por. Z. Saloni, Błędy językowe w pracach pisemnych uczniów liceum ogólnokształcącego, Warszawa 1971; E. Polański, Słownictwo uczniów. Problemy, badania, wnioski, Warszawa 1982; E. Polański, H. Synowicz, Badania nad językiem uczniów i jego zróżnicowaniem [w:] Kultura - Język - Edukacja, [red.] R. Mrózek, t. 1, Katowice 1995; E. Polański, H. Synowicz, Stan języka uczniów i nauczycieli [w:] Wiedza o literaturze i edukacja. Księga referatów Zjazdu Polonistów, [red.] T. Michałowska, Z. Goliński, Z. Jarosiński, Warszawa 1996, B. Chrzastowska, T. Patrzalck, Jakiej reformy kształcenia językowego potrzebuje szkoła [w:] Edukacja językowa Polaków, [red.] W. Miodunka, Kraków 1998.

⁵ Z. Saloni, Błędy językowe w pracach pisemnych uczniów liceum ogólnokształcącego, Warszawa 1971; E. Polański, Słownictwo uczniów. Problemy, badania, wnioski, Warszawa 1982.

⁶ Por. E. Polański, Słownictwo uczniów. Problemy, badania, wnioski, Warszawa 1982, s. 69-70.

podmiotu w postaci zaimka *my*:

My pojechaliśmy do babci na wieś i tam chodziliśmy nad staw i do lasu (II klasa).

c) niewłaściwe użycie przyimków:

- *na*:

Samochód został oddany na remont (zamiast: *do remontu*) (III klasa).

Mieliśmy szczepionkę na tężec (zamiast: *przeciw tężcowi*) (III klasa).

Przyimka *na* używają uczniowie często zamiast *do*, *przeciw*, *w*. Jest to wynik oddziaływania składni gwarowej, w której przeważa zakres użycia przyimka *na*⁷.

W niewłaściwych konstrukcjach często uczniowie używają przyimka:

- *do*:

Klatka do (zamiast: *dla*) *ptaków* (II klasa).

Do wszystkich (zamiast: *dla wszystkich*) *był miły* (III klasa).

- *dla*:

Kaloryfer służy dla (zamiast: *do*) *ogrzewania mieszkań* (III klasa).

- *od*:

Od (zamiast: *z*) *zimna i głodu dziewczynka umarła* (II klasa).

- *przez*:

Przez (zamiast: *ze względu na*) *babcię trzeba było pojechać na zakupy* (II klasa)

Błędy w wyrażeniach przyimkowych wynikają z ogólnej tendencji językowej, która wiąże się z nieodpowiednim użyciem przyimków w języku mówionym. Uczniowie ulegają powszechnie używanym stylistycznym szablonom, modnym, niedbalym konstrukcjom⁸.

d) zbędne użycie przyimków:

Nie umiałem doczekać się do Mikołaja (II klasa).

Na zastępstwie graliśmy w mecz z IIIb (II klasa).

Podstawowym zaleceniem praktycznym w pracy nad wyeliminowaniem błędów składniowych w wypowiedziach uczniów są ćwiczenie, które polegają na doborze odpowiednich połączeń między zdaniami.

Błędy leksykalne

1. BŁĘDY WYRAZOWE

a) błędy wyrazowe, które wynikają z nieznamości treści wyrazu, zakresu lub barwy uczuciowej wyrazu.

Bardzo często w wypowiedziach ustnych i pisemnych uczniów zauważa się nieodpowiedni dobór słownictwa. Szczególnie wyraźnie problem dostrzec można na

⁷ Por. E. Polański, Słownictwo uczniów. Problemy, badania, wnioski, Warszawa 1982, s. 55-56.

⁸ Por. E. Polański, Słownictwo uczniów. Problemy, badania, wnioski, Warszawa 1982, s. 57.

etapie zintegrowanego kształcenia wczesnoszkolnego, w którym uczniowie nie-rzadko posługują się wyrazami zasłyszczanymi, ładnie brzmiącymi, bez znajomości ich właściwego znaczenia, np.:

Chłopiec wabił się Arek (zamiast: *miał na imię*) (I klasa).

Do mycia zębów potrzebna jest pasta, szczoteczka i kubelek (zamiast: *kubek*) (II klasa).

Mój pies był na zabiegu (zamiast: *szczepieniu*) *obowiązkowym* (I klasa).

Rolnik orze ziemię siewnikiem (II klasa).

b) błędy wyrazowe powstałe na skutek skojarzeń fonetycznych z innym wyrazem, lepiej utrwalonym przez ucznia.

Niewystarczające przyswojenie przez uczniów brzmienia wyrazów powoduje mylenie słów fonetycznie podobnych, lecz mających inne znaczenie, bowiem podobieństwo wyrażen słuchowych może zatrzeć różnice znaczeniowe:

Byliśmy na prelekcji (zamiast: *projekcji*) *filmu* (III klasa).

Uczniowie zamiennie używają wyrazów brzmieniowo i graficznie podobnych.

Rzadziej błędy takie dotyczą wyrazów rodzimych. Opisane zjawisko wiąże się z ogólną tendencją do mylenia rzeczy i zjawisk podobnych. Fakt ten winni wziąć pod uwagę nauczyciele przy wprowadzaniu tego typu słownictwa, a zwłaszcza wyrazów obcych. Utrwalanie brzmienia wyrazów poprzez odpowiednio prowadzone ćwiczenia artykulacyjne może się tutaj okazać skutecznym zabiegiem profilaktycznym.

c) błędy w nadużywaniu wyrazów o szerokim zakresie:

Basia posiada (zamiast: *ma*) *niebieskie oczy i długie włosy* (III klasa).

Lubię biegać tak jak psy (II klasa).

d) niewłaściwe używanie wyrazów i zwrotów gwarowych, potocznych w zdaniu (błędy w rejestrze⁹), np.:

Mama jest w robocie (zamiast: *w pracy*) (II klasa).

Sklep był zawarty (zamiast: *zamknięty*) (I klasa).

Olek wziął i płakał (II klasa).

Mały facet (zamiast: *mężczyzna, pan*) *był u pana dyrektora* (II klasa)

To był fajny autor bajek (II klasa).

Obecność słownictwa gwarowego, potocznego świadczy często o zaangażowaniu emocjonalnym uczniów. Tego typu wyrazy i zwroty występują pod wpływem najbliższego otoczenia oraz pojawiają się wtedy, kiedy uczeń, mówiąc bądź pisząc, odwołuje się do własnych doświadczeń, obserwacji. Oprócz wymienionych elementów analizowane błędy wskazują na mały zasób słownictwa oraz brak wysiłku intelektualnego ucznia.

⁹ Por. E. Polański, Słownictwo uczniów. Problemy, badania, wnioski, Warszawa 1982, s. 58-63.

2. BŁĘDY FRAZEOLOGICZNE

W zebranych materiale najmniej licznie reprezentowane są błędy frazeologiczne¹⁰. Niska frekwencja uwarunkowana jest tym, iż dzieci w analizowanym wieku stosunkowo rzadko używają frazeologizmów. Głównie mamy tu do czynienia z krótkimi zdaniami. Oto przykłady błędów w tym zakresie:

a) frazeologizmy w niewłaściwym kontekście, np.:

Pani dyrektor wyskoczyła jak Filip z Konopii (III klasa).

b) frazeologizmy w zmienionej formie, np.:

Śpieszyłam się rano i mleko wypiałam jednym duszkiem (II klasa).

Musimy przeczytać do deski (III klasa).

3. BŁĘDY SŁOWOTWÓRCZE

a) błędy w formacjach przedrostkowych

Częstym wykojeniem w wypowiedziach uczniów jest używanie przedrostka *wy-* zamiast *w-*, *u-*, *roz-*:

Pies wyskoczył (zamiast: *wskoczył*) *na kanapę* (II klasa).

Wyratował (zamiast: *uratował*) *życie swojemu przyjacielowi* (III klasa).

Był on bardzo wypieszczony (zamiast: *rozpieszczony*) (II klasa).

Błędy powstały na skutek nierozróżniania funkcji znaczeniowych przedrostków *w-* i *wy-*, *u-*, *roz-*. Przedrostek *wy-*, który oznacza ruch ze środka czegoś, został użyty zamiast przedrostka *w-*, oznaczającego ruch do wewnątrz lub na powierzchnię czegoś. Dodatkowym czynnikiem, który może powodować mieszanie przedrostków jest to, iż przedrostek *obok* swojej funkcji modyfikującej służy do tworzenia aspektu dokonanego czasowników.

Uczniowie mylą także formanty:

z- (*s-*) i *o-*, np.:

Gdy się opakowałem się (zamiast: *spakowałem się*), *przypomniało mi się, że nie mam piżamy* (II klasa).

za- i *ze-*, np.:

Dzieci zesmuciły się (zamiast: *zasmuciły się*) (I klasa).

za- i *roz-*, np.:

Dopiero na drugi dzień rozpoznałem się (zamiast: *zapoznałem się*) *z Bartkiem* (I klasa).

za- i *u-*, np.:

Na lekcji wychowawczej uplanowaliśmy (zamiast: *zaplanowaliśmy*) *wycieczkę* (II klasa).

prze- i *roz-*, np.:

Kózka była rozzabawna (zamiast: *przezabawna*) (II klasa).

¹⁰ E. Polański, Słownictwo uczniów. Problemy, badania, wnioski, Warszawa 1982, s. 63-66.

prze- i *u-*, np.:

Ferie przepłynęły (zamiast: *upłynęły*) *wesoło* (I klasa).

b) błędy w formacjach sufiksalnych

Zakres użycia przyrostka jest ograniczony względami strukturalnymi i znaczeniowymi. Część błędów słowotwórczych polega na myleniu tych zakresów:

owy- zamiast *ny-*, np.:

Padał deszcz przelotowy (zamiast: *przelotny*) (III klasa).

ówek- zamiast *nik-*, np.:

Z zagajówka (zamiast: *zagajnika*) *wyszedł jelonek* (II klasa).

W zakresie form czasownikowych błędy dotyczące sufiksacji¹¹ polegają na wtórnym tworzeniu przez uczniów form wielokrotnych lub niedokonanych zamiast korzystania z form już istniejących, np.:

Pani poradzała (zamiast: *radziła*) *nam, żeby się pilnie uczyć* (II klasa).

Nie udało mi się zaobserwowywać (zamiast: *zaobserwować*) *tego wczoraj* (I klasa).

c) neologizmy

Sporo błędów językowych powstaje w wyniku nieznajomości wyrazów. Niejednokrotnie uczniowie wprowadzają własne przez siebie utworzone, formy:

Mój pies lubi kości, jest on więc taki mały kostecznik (II klasa).

Joasia miała blondne włosy (zamiast: *włosy blond*) (II klasa).

Bądź uważliwy (zamiast: *uważny*) *na jezdni* (II klasa).

Neologizmy takie z uwagi na ich kontekst można by określić jako sytuacyjne, okazjonalne¹². Tego rodzaju neologizmy należałoby akceptować jako wyraz indywidualnego sposobu wyrażania stosunku emocjonalnego dziecka do określonych zjawisk.

W analizowanym materiale wystąpiły przykłady neologizmów czasownikowych, np.:

Był szpital i siostry opatrunkowały (zamiast: *robiły opatrunki*) *chorych* (I klasa).

W utworzonej przez ucznia strukturze słowotwórczej czasownika zostaje nieraz skondensowana treść zwrotu frazeologicznego, np.: *robiły opatrunki - opatrunkowały*.

Dzieci hopały (zamiast: *skakały*) *na skakance* (I klasa).

W klasie I szkoły podstawowej neologizmy czasownikowe dotyczą także wyrazów dźwiękonaśladowczych (wyraz *hopały* został utworzony od dźwiękonaśladowczego *hop*). Neologizmy powstałe w ten sposób mają charakter ekspresywny.

¹¹ E. Polański, Słownictwo uczniów. Problemy, badania, wnioski, Warszawa 1982, s. 46-47.

¹² E. Polański, Słownictwo uczniów. Problemy, badania, wnioski, Warszawa 1982, s. 47-51.

Błędy fonetyczne

Złe nawyki wymawianiowe często są przyczyną błędów fonetycznych u uczniów młodszych klas szkoły podstawowej. W analizowanej grupie przykładów błędy występują najczęściej w wyrazach pochodzenia obcego, zaś elementami podlegającymi zniekształceniom są m.in. głoski *r* i *l*:

Koncert rauleatów (zamiast: *laureatów*) (III klasa).

Dzieci zobaczyły peralgonie (zamiast: *pelargonie*) (II klasa).

Często obserwuję zachód słońca przez rolnetkę (zamiast: *lornetkę*) (II klasa).

Źródeł tych błędów można upatrywać w bliskości artykulacyjnej głosek *r* i *l*. Opisane zjawisko występuje także w innych językach¹³.

Przestawienie kolejności może dotyczyć głosek, które oddzielone są od siebie innymi elementami fonetycznymi (metateza¹⁴), jak na przykład w cytowanych błędach: *peralgonie*, *rolnetka*.

W wyrazach rodzimych przyczyną przejęzyczeń (elizji¹⁵ i epentezy¹⁶) mogą być dwie tendencje: uproszczenia grup spółgłoskowych oraz hiperpoprawność:

Wąż jest dugi (zamiast: *długi*) (I klasa).

Jurek wsuchiwał (zamiast: *wsluchiwał*) *się w grę Ali* (II klasa).

Chopcy (zamiast: *chłopcy*) *bawili się w Indian* (III klasa).

Czyściliśmy ryby z usek (zamiast: *łusek*) (III klasa).

W powyższych przykładach zmiany dotyczyły przede wszystkim spółgłoski *ł* (wymawianej jako *u* niezgłoskotwórcze). Elizja tej głoski następuje przed samogłoską, a zwłaszcza przed *u*. Jest to zjawisko dość częste w wymowie uczniów¹⁷. Nauczyciel powinien zwracać uwagę na poprawność artykulacyjną wypowiedzi, przypominać o wyraźnej i dokładnej wymowie *u* niezgłoskotwórczego między samogłoskami, np. *szkoa* (szkoła), po spółgłosce przed samogłoską, np. *chop* (chłop), *gowa* (głowa). Błędy tego typu są spowodowane słabą wymową głoski *u* w tej pozycji. Jest to wynik obserwowanych w języku tendencji ogólnych, które prowadzą nawet do wymowy takiej, jak np. *długie a* w miejsce *-ała - czytaa* (czytała), np.:

Widzieliśmy tam małupy (zamiast: *małpy*), *ślonie*, *żyrafy* (II klasa).

¹³ E. Polański, Słownictwo uczniów. Problemy, badania, wnioski, Warszawa 1982, s. 41.

¹⁴ Por. Encyklopedia językoznawstwa ogólnego, [red.] K. Polański, Wrocław - Warszawa - Kraków 1999, s. 363.

¹⁵ Por. Encyklopedia językoznawstwa ogólnego, [red.] K. Polański, Wrocław - Warszawa - Kraków 1999, s. 143.

¹⁶ Por. Encyklopedia językoznawstwa ogólnego, [red.] K. Polański, Wrocław - Warszawa - Kraków 1999, s. 145.

¹⁷ Por. E. Polański, Słownictwo uczniów. Problemy, badania, wnioski, Warszawa 1982; E. Polański, H. Synowicz, Badania nad językiem uczniów i jego zróżnicowaniem [w:] Kultura - Język - Edukacja, [red.] R. Mróz, t. 1, Katowice 1995; E. Polański, H. Synowicz, Stan języka uczniów i nauczycieli [w:] Wiedza o literaturze i edukacja. Księga referatów Zjazdu Polonistów, [red.] T. Michałowska, Z. Goliński, Z. Jaroński, Warszawa 1996.

Dziewczynki muszą się uczyć słuszenia (zamiast: *suszenia*) *włosów, bo mają basen* (II klasa).

Pies ma gładką sierś (zamiast: *sierść*) (III klasa).

Spółnymi (zamiast: *wspólnymi*) *siłami skończyliśmy tę pracę* (III klasa).

W powyższych przykładach obserwujemy zjawisko odwrotne, a mianowicie dodawanie *ł* w śródgłosie wyrazów (epenteza). Jest to prawdopodobnie rezultat wymowy hiperpoprawnej. Niepotrzebne wtrącanie głoski *u* po *u* niezgłoskotwórczym w nagłosie i śródgłosie wyrazów również ma ścisły związek z niewłaściwą wymową.

Uproszczenia grup spółgłoskowych, zaobserwowanych w formach *sierś, spółnymi*, występują dość często nie tylko w środowisku szkolnym, lecz i w potocznym języku ogólnym. Prawdopodobnie wpływem tzw. wymowy cichej (wewnętrznej), w której spółgłoski dźwięczne są realizowane jako bezdźwięczne, można by tłumaczyć przyczynę powstania błędów typu:

Później w telewizji wystąpił petagog (zamiast: pedagog) (III klasa).

Zjadłem japko (zamiast: jabłko) na przerwie (I klasa).

Wnioski

Przedstawiony materiał świadczy o dużej różnorodności i wysokiej frekwencji występujących błędów wewnątrzjęzykowych u uczniów na etapie zintegrowanego kształcenia wczesnoszkolnego. Najliczniej reprezentowane były błędy leksykalne¹⁸. Mały zasób słów, niewłaściwe nawyki to elementy typowe na początku nauki szkolnej. W procesie nabywania i opanowywania sprawności językowej nieuchronne jest popełnianie błędów. Ważną sprawą jest właściwe organizowanie procesu dydaktycznego, odpowiedni dobór ćwiczeń oraz zwrócenie uwagi na ważniejsze uwarunkowania, które stanowią źródło błędów celem ich niwelowania. Na podstawie analizy stwierdzamy, że:

- źródłem błędów jest niedostateczna znajomość wyrazu lub niewystarczająca orientacja w zakresie jego treści znaczeniowej;
- podobieństwo warstwy brzmieniowej wyrazu, nierzadko także długość słów powoduje trudności;
- mylenie wyrazów o podobnej budowie słowotwórczej;
- błędy leksykalne zależą także od frekwencji wyrazów, tzn. słowa o niskiej frekwencji sprawiają uczniom najwięcej trudności;

¹⁸ Por. E. Polański, *Słownictwo uczniów. Problemy, badania, wnioski*, Warszawa 1982; E. Polański, H. Synowicz, *Badania nad językiem uczniów i jego zróżnicowaniem* [w:] *Kultura - Język - Edukacja*, [red.] R. Mrózec, t. 1, Katowice 1995; E. Polański, H. Synowicz, *Stan języka uczniów i nauczycieli* [w:] *Wiedza o literaturze i edukacja. Księga referatów Zjazdu Polonistów*, [red.] T. Michałowska, Z. Goliński, Z. Jarośniński, Warszawa 1996.

- czynnikami, które mogą powodować błędy językowe, są: język potoczny, gwara ludowa i gwara środowiskowa (uczniowska). Pewien wpływ mają także środki masowego przekazu, które upowszechniają modne, ale niekiedy błędne szablony językowe.